

Mednarodna konferenca na temo “Vprašanje musterjenske koščene piščali iz najdišča Divje babe I (Slovenija)” (Spodnja Idrija, Kendov dvorec, 7. - 11. maj 1998)

Predgovor

Konferenco je organiziral Inštitut za arheologijo ZRC SAZU pod vodstvom Ivana Turka in ob podpori Ministrstva za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, občine Cerkno, Telekom Slovenije in uprave Kendovega dvorca v Spodnji Idriji. Pokrovitelj konference je bil župan občine Cerkno Janez Podobnik.

Sodelovali so (po abecednem redu): Gerd Albrecht (Royal University of Fine Arts, Phnom Penh), Philip Chase (University of Pennsylvania, Philadelphia), Janez Dirjec (Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Ljubljana), Francesco d'Errico (Institut de Préhistoire et de Géologie du Quaternaire, Bordeaux), Janusz K. Kozłowski (Uniwrsitet Jagielloński, Instytut Archeologii, Kraków), Drago Kunej (Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU, Ljubljana), Paul Mellars (Corpus Christi College, Cambridge), Martin Oliva (Filozofická Fakulta Univerzity Komenského, Bratislava), Marcel Otte (Université de Liège - Préhistoire, Liège), Jordi Serangeli (Uniwrsitet Tübingen, Tübingen), Ivan Turk (Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Ljubljana), Stephan Veil (Niedersächsisches Landesmuseum, Hannover) in Paola Villa (University of Colorado at Boulder, Boulder). Poleg naštetih so konferenci prisostvovali še drugi neformalni udeleženci: Giuliano Bastiani (Musei Provinciali - Archivio Storico, Gorizia), Frédéric Blaser (Paris), Martin Cregeen (Kranj), Irena Debeljak (Paleontološki inštitut Ivana Rakovca ZRC SAZU, Ljubljana), Namei Hou (Institute of vertebrate Paleontology and Paleoanthropology, Beijing) Boris Kavur (Maribor), Naško Križnar (Avdiovizualni laboratorij ZRC SAZU, Ljubljana), Simona Petru (Na-rodni muzej Ljubljana), Krzysztof Sobczyk (Uniwrsitet Jagielloński, Instytut Archeologii, Kraków), Ja-dran Sterle (RTV Slovenija, Ljubljana) idr.

Referate so imeli: Gerd Albrecht (glej Albrecht et al. 1998* in tu objavljen članek), Philippe Chase (glej

Chase, Nowell 1998a,b in tu objavljen članek), Francesco d'Errico s prispevkom “No holes in my argument. The contribution of microscopy and taphonomy to the interpretation of the Divje Babe bone “flute” (glej tudi d'Errico et al. 1998a; 1998b), Drago Kunej s prispevkom “Acoustic properties of the suspected bone flute” (glej tudi Kunej, Turk 2000), Marcel Otte (glej Otte 2000), Jordi Serangeli (glej Holdermann, Serangeli 1998a,b in tu objavljen članek), Paola Villa s prispevkom “Tooth punctures on herbivore bones from Bois Roche, an Upper Pleistocene hyena den” (glej tudi Villa, Bartram 1996) in Ivan Turk (tu objavljen članek z nekaterimi dopolnitvami).

Poleg referatov je bila po vsakem referatu tudi diskusija. Oboje je pretežno posneto. Zvočni in slikovni zapis hrani Avdiovizualni laboratorij ZRC SAZU.

Konferenca je izzvenela v prepričanju večine referentov (Albrecht, Chase, d'Errico, Serangeli, Villa), da so luknje na piščali posledica ugrizov zveri. Kot glavni dokaz so se navajale luknje, ki so jih na številnih kosteh v najdiščih z ostanki jamskega medveda naredile zveri, in z mikroskopom analizirane poškodbe na domnevni piščali, ki so se razlagale kot sledovi zverskih zob. Nasprotniki piščali so opozorili, da je na piščali luknja in pod njo na drugi strani luk-nji podobna poškodba. Eno in drugo bi lahko naredil zgornji in spodnji zob v okluziji. Vsi smo se strinjali, da so luknje za primer, da so narejene z zobmi, narejene s kanini. Glede na okoliščine naj bi jih naredil jamski medved. Zato sem po konferenci preučil tudi te možnosti, ki jih prej nisem upošteval (glej tu objavljen članek).

Edini zagovornik domneve, da gre pri najdbi iz Divjih bab I za piščal, je bil Marcel Otte. Moj referat, v katerem sem skušal dokazati verodostojnost te domneve in opozoril na pomanjkljivosti druge domneve, ni sprožil obsežnejše diskusije. Imel sem občutek, da je bilo največ, kar sem dosegel to, da sem nekoliko

* Glej literaturo, navedeno v objavah referatov, predvsem v referatu I. Turka in sodelavcev.

omajal samozavest nasprotnikov piščali. Ostali udeleženci na debato o izvoru lukenj niso bistveno vplivali. Na koncu je prevladalo večinsko mnenje.

Vsi smo se strinjali, da je vprašanje piščali strokovno tako pomembno, da zasluži najostrejše arheološko preverjanje. Zato je dvom na mestu. To seveda pomeni, da je treba skrajno kritično preveriti tudi dokaze, ki so jih proti piščali navedli njeni nasprotniki. Muzikološki vidik, ki ga je predstavil D. Kunej, ni v ospredju, je pa zanimiv dodatek.

Nekaj udeležencev konference (Albrecht, Chase, d'Errico, Otte) si je piščal in najdišče ogledalo že pred konferenco in so o najdbi tudi pisali. Nasprotniki piščali so prišli v Sp. Idrijo trdno prepričani, da bi morale biti luknje v nasprotnem primeru izvrtane ali vsaj izpraskane ter da se jih drugače ne da narediti (glej npr. Albrecht et al. 1998, 13). Prav tako so mislili, da zveri ne grizejo koščenih artefaktov. Zato so izključili možnost, da bi lahko domnevne poškodbe od zveri nastale naknadno. V tej zvezi je zanimiva navedba preluknjane falange izumrlega terciarnega prežvekovalca (Albrecht et al. 1988, 8, sl. 6) kot protidokaz obstoju piščali, ne da bi se pri tem kdo vprašal, ali je luknjo na falangi dejansko naredila kaka zver v terciarju.

Ker na piščali ni sledov kamenih orodij, so pa poškodbe, podobne tistim, ki jih na kosteh pustijo zveri, ki grizejo kosti, je domneva, da je piščal naredila neka zver, popolnoma upravičena. Kar me pri tem moti je to, da najbolj goreči nasprotniki piščali za svoje trditve nikoli ne uporabljajo besedice "domnevno", kar daje vtis, da gre za popolnoma jasne reči. Vse tafonomske primerjave lukenj so bile narejene na gradivu, ki večinoma pripada starim izkopavanjem, kjer se je osteodontološko gradivo zbiralo bolj ali manj selektivno, in na gradivu modernih izkopavanj (P. Villa) z drugačnim kontekstom (Bois Roche je brlog jamske hijene in paleolitsko najdišče brez ostankov ognjišč; Divje babe I so modernim standardom ustrezno raziskan brlog jamskega medveda in paleolitsko najdišče z *in situ* ognjišči v plasti s piščaljo). Takšne primerjave se mi zato ne zdijo najbolj ustrezne. Moteče so bile tudi primerjave lukenj na piščali z luknjami od zob na epifizah in metafizah ter ploskih in kratkih kosteh, ker se ni primerjalo enako z enakim glede anatomije in zgradbe

medvedjega skeleta. Ob upoštevanju takšnih kriterijev se krog analogij močno zoži. Približno istočasne ali starejše najdbe, ki bi bila v vseh pogledih podobna piščali, pa za zdaj ni.

Naš prikaz izdelave lukenj na način, ki vedno ne pušča sledov (tudi ne mikroskopskih) orodja, in koščenih artefaktov, ki so jih naknadno zgrizle zveri, nasprotnikov piščali ni prepričal, je pa nedvomno zamajal glavne protidokaze, s katerimi so prišli na dan pred konferenco in na njej. Prepričalo jih ni tudi ostalo eksperimentalno delo z zobovjem različnih zveri, ki smo ga opravili pred konferenco. Zato je S. Veil predlagal slepi test z eksperimentalno narejenimi luknjami, ki naj bi potrdil zanesljivost d'Erricove mikroskopske metode. Testa nismo opravili zaradi dodatnih zapletov, ki jih je pri določanju izvora lukenj povzročil predvsem proces fosilizacije. Eksperimentalne luknje različnega izvora se običajno razlikujejo že na oko in jih ni težko pravilno določiti.

Čeprav konferenca ni prinesla rezultata, ki so ga pričakovali sponzorji in javnost, je posredno vplivala na razvojne smernice paleolitske arheologije. Njen rezultat je nova kronostratigrafija najdišč, osnovana na izvornih metodoloških izboljšavah (glej Turk et al. v tej številki *Arh. vest.*). Njen vpliv vidimo v pokonferenčnih razpravah najbolj gorečega nasprotnika piščali F. d'Errica, ki obravnavajo pojav zgodnjega mlajšega paleolitika v zahodni Evropi in izumrtje tamkajšnih neandertalcev. F. d'Errico se na domačih tleh zavzema za natančno iste ideje, ki jih je v Sloveniji zavrgel kot nemogoče zaradi pomanjkanja dokazov. Svoje prvotno stališče do t. i. musterjenskih žvižgalk je nekoliko omilil tudi P. Chase (tu objavljen članek), kar je vsekakor odločilen korak za tehnološko razvitejši del stroke, ki preveč vzvišeno in samovšečno obravnava vse kar je zunaj meja trenutno najbolj razvitega dela Evrope (prim. Kavur, B. 2000, Na napačni strani. - *Časopis za kritiko znanosti* 2000-2001, 19-29).

In piščal? Njena usoda ostaja negotova vse dotlej dokler ne bodo v arheološkem kontekstu odkrite podobne najdbe enake ali večje starosti z nedvoumnimi sledovi izdelave ali enake najdbe v najdiščih brez sledov človekove navzočnosti.

Ivan TURK